

SUGRIŽIMO POETIKA

Santrauka

Straipsnyje kalbama apie literatūros kanono susiformavimą ir aptariamą įvairios jo traktuotės. Dėl jo vykę rimti ginčai 1980-1990 metais padalino Vakarų akademinį pasaulį į tradiconalistus ir reliatyvistus. Tardiconalistai mano, kad literatūrinis kanonas kuriamas vertybių, kokybės, teksto semantinio vientisumo ir jo atvirumo interpretavimui kriterijais. Kanoninius tekstus jie vertina kaip visuomenę lavinančią ir stabilizuojančią priemonę: kanoniniai tekstai skaitomi mokyklose ir užtikrina kalbinį visuomenės homogeniškumą. Reliatyvistai, priešingai, teigia, kad kanonas nėra literatūros objektyvė, o tik dar viena socialinė konstrukcija, visuomeninio susitarimo rezultatas. Kanoninių tekstų sąrašas nėra amžinas, bet nuolat perrašomas įvairių įtakingiausių visuomenės grupių. Tokia konservatyviųjų ir radikaliųjų požiūrių dėl literatūros kanono kova yra nuolatinė. Be to, yra neišvengiamas neatitikimas tarp to, kaip teoriškai literatūros kanonas nustatomas, ir to, kaip jis praktiškai funkcioja. Rašytojas gali būti įtrauktas į kanoną, nepaisant to, kad jis savo laiku užėmė marginalo statusą. J. Lotmano straipsnyje „Kanono kūryba kaip informacinis paradoksas“ pastebėta, kad kanoninio teksto svarbiausias yra ne teorinis statusas, bet jo praktinis funcionavimas ir jo poveikis skaitytojui. Šią funkciją kanoninis tekstas įgyja dėl to, kad jo „išraiškos plano“ kodifikacija – aukšta, o „turinio plano“ – maža. Būtent dėl šios susidariusios įtampos įmanomos kanoninių tekstų nuolat atnaujinančios interpretacijos. Literatūros kanonas nėra pastovus kultūrinės atminties dalykas, jis kaskart iš naujo rekonstruojamas kiekvienos dabarties situacijos. Tokia kultūrinio paveldo rekonstrukcija kai kurių vokiečių mokslininkų vadinama „neigiančiuoju grįžimu“. Jau pati „sugrižimo“ sąvoka ir retorika suponuoja buvusių ir juos įtvirtinančių tekstų sąlygiškąjį tapatumą. Tai geriausiai atsiskleidžia literatūrinių falsifikacijų ir mistifikacijų atvejais, pavyzdžiui, folkloro tekstų romantikų kūryboje. Toks tekstų kanonizavimas, kuris tuo pačiu metu yra neatsiejamas nuo jų neigimo, yra labai ryški postmodernios literatūros, kuriamos posovietinėje erdvėje, ypatybė. Joje, viena vertus, siekiama dekonstruoti „didžiuosius naratyvus“, kita vertus, tebėra labai didelis praeities prikėlimo ir atnaujinimo bei naujų kanonų kūrimo poreikis. Tuo galima būtų paaiškinti estų literatūroje pasirodžiusių daugybę *Kalevalos* poemos travestinių perdirbimų. Nors folkloras šiuolaikinėje literatūroje visiškai dekanonizuotas ir dekonstruotas, tačiau jo kanoninis statusas estų kultūroje neginčijamas: jis įtrauktas į mokyklų programas, studijuojamas universitete ir inicijuoja savo interpretavimo novacijas.